



УДК 341.231.14

Озель Віталіна Іванівна,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
конституційного та адміністративного права
юридичного факультету
Інституту управління, технологій та права
Державного університету інфраструктури
та технологій,
м. Київ, Україна

ОСНОВНІ ЗАГРОЗИ ПРАВАМ І СВОБОДАМ ЛЮДИНИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Анотація. У статті розглянуто на основі звітів впливових міжнародних організацій основні загрози правам і свободам людини у світі та Україні. Проаналізовано проблеми дотримання та реалізації прав і свобод у світі (особливо в країнах з недемократичним режимом); загрози, що постають перед державами, що сповідують демократичні ідеали розвитку; а також визначено, які задачі постали на сьогодні перед Україною на шляху подолання негативних аспектів у сфері дотримання, забезпечення та реалізації прав і свобод людини.

Ключові слова: права і свободи людини, демократія, авторитаризм, свобода слова, рівність, заборона дискримінації.

Summary. The article examines the main threats to human rights and freedoms in the world and Ukraine on the basis of reports of influential international organizations. The problems of rights and freedoms following and realization in the world (especially in countries with undemocratic regime); the threats appeared before countries that adhere to democratic ideals of development are analyzed; the challenges facing Ukraine nowadays on its way to overcome the negative aspects in respect of human rights and freedoms following, protection and realization are also identified.

According to the research of the independent human rights organization Freedom House concerning the level of respect for human rights and freedoms in the world, it becomes obvious that the level of democracy in the world has been declining over the last thirteen years, but authoritarianism is not leaving its positions. Freedom House conditionally divides all countries depending on their adherence to international standards for the human and citizens rights protection, ability of a person to realize his or her constitutional rights and freedoms and the number and gravity of violations in this area. In respect of this, there are three categories of countries: "free", "partially free" and "not free" ones. Russia, Belarus, in total fifty countries and eight territories, one of which is Crimea peninsula which is under the Russian occupation were referred to as "not free". It was emphasized that the leaders, in order to retain power in their hands, made ethnic cleansing, prohibited opposition groups, imprisoned disagreeable people, interfered in the work of independent media, etc.

Ukraine was classified as “partially free”. Eight years ago our country lost its free status. However, the struggle against the large-scale challenges of nowadays (Russian military aggression, corruption, poverty, etc.) diverts sometimes the attention of state authorities from the level of respect for human rights and freedoms in Ukraine.

In fact, nowadays, there is no country in the world that fully respects and protects the rights and freedoms of people. Violations may occur more often in one country than in another, or they may have a negative impact in the global sense.

Keywords: human rights and freedoms, democracy, authoritarianism, freedom of speech, equality, prohibition of discrimination.

Постановка проблеми. Протягом останніх декількох років, демократизація світу почала переживати свій занепад, а отже і реалізація прав і свобод людини на сьогодні перебуває у кризовому стані. Глобальне зниження рівнів політичних та громадянських свобод спостерігається вже тринадцятий рік поспіль – починаючи з 2005 року, йдеться у новому звіті міжнародної правозахисної організації Freedom House під назвою «Freedom in the world 2019» («Свобода у світі у 2019 році»)[1]. А тому, такі проблеми можуть породити за собою катастрофічні наслідки для регіональної, континентальної та світової спільноти. Аналізуючи світові проблеми реалізації прав і свобод, ми прагнемо звернути увагу не тільки на глобальні аспекти порушення прав людини у недемократичній частині світової спільноти, а й виокремити загрози демократії, що набирають все більше обертів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці реалізації прав людини, приділяли увагу багато науковців, серед них: Ю. Тодика, А. Колодій, М. Рабінович, Ю. Барабаш, А. Олійник, Л. Завадська, О. Зайчук, В. Колісник, М. Козюбра, В. Погорілко, В. Речицький, О. Скрипнюк та інші.

Постановка завдання. У цій статті ми ставимо за мету дослідити основні проблеми дотримання та реалізації прав і свобод у світі (особливо в країнах з недемократичним режимом); загрози, що постають перед державами, що сповідують демократичні ідеали розвитку; а також визначити, які задачі постали на сьогодні перед Україною на шляху подолання негативних аспектів у сфері дотримання, забезпечення та реалізації прав і свобод людини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Звертаючись до звітів вже згаданої Freedom House стає очевидним, що рівень демократії у світі знижується, натомість авторитаризм не полишає своїх позицій. Всі країни тут поділені на три категорії «вільні», «частково вільні» та «невільні». У державах, які вже раніше були визнані авторитарними й отримали статус «невільних», влада все частіше відмовлялася від демократичних практик, до яких вона прийшла впродовж попередніх десятиліть. До невольних країн було віднесено Росію, Білорусь, загалом - п'ятдесят країн і вісім територій, однією з яких є півострів Крим, що перебуває під російською окупацією. Було наголошено, що лідери, з метою утримати у своїх руках владу, вдавалися до етнічних чисток, заборони опозиційних груп, саджали до в'язниці неугодних їм людей, втручалися в роботу незалежних засобів масової інформації та ін. Як приклад, Саудівська Аравія, Китай, Венесуела, Камерун. При цьому особливо тривожним

сигналом є те, що принципи свободи підірвалися навіть у колісці демократії - США. Як наголошується, насамперед верховенство права в державі постраждало через міграційну політику чинного президента Дональда Трампа [2]. Як наслідок у період з 2005 по 2018 рік частка невільних країн зросла до 26%, а частка вільних країн знизилася до 44%.

Доречно буде вважати, що глобальною причиною є зміни у світовому балансі сил. Зокрема, зростає частка впливу на інші країни таких недемократичних держав, як Росія і Китай. Так, проаналізувавши протягом 2018 року стан демократії, політичних свобод і дотримання основних прав людини в 209 країнах і територіях, Freedom House визнала 87 країн і територій – «вільними», 58 – «невільними» і 64 – «частково вільними» [2]. Україну було віднесено до частково вільних.

Зокрема, до п'ятірки найбільш демократичних потрапили: Норвегія, Швеція, Фінляндія, Канада, Нідерланди. До першої п'ятірки «невільних» країн увійшли такі: Сирія, Тибет, Еритрея, Туркменістан, Південний Судан. У першій п'ятірці частково демократичних: Сейшельські острови, Угорщина, Албанія, Домініканська Республіка, Сербія.

Сучасне покоління за низького рівня правосвідомості не достатньо усвідомлює, якою ціною був досягнутий демократичний рівень прав і свобод у боротьбі проти фашизму та комунізму. Саме це, на нашу думку, є одним із чинників, що впливають на поступову втрату інтересу до захисту демократії. Явищем сьогодення є не тільки занепад демократії, а й абстрагування, байдужість до цієї проблеми Сполучених Штатів Америки, яка історично набула зобов'язання сприяти розвитку та підтримці демократії у світі. Можна зауважити, що у багатьох країнах, які демократизувалися після закінчення Холодної війни, показники свобод погіршилися в тому числі і через прогресивну корупцію, антилиберальні рухи та жорсткі порушення верховенства права, що змогли похитнути навіть усталені демократії. До таких країн відносять Угорщину, Уганду, Сербію, Зімбабве[1]. Величезні проблеми у недемократичних країнах найпоширеніше криються у таких формах:

- повний або частковий контроль над суспільством та всіма процесами, що у ньому відбуваються;
- не прозорий виборчим процес: шахрайство на виборчих дільницях, підкуп виборчих голосів, примус та ін.;
- під постійним невгамовним тиском перебуває свобода слова, що особливо занепадає в останні роки, та набирає обертів розвитку форма цифрового авторитаризму, або інтернет-цензура (активно поширено в Китаї);
- тиску зазнає і захист мігрантів та біженців, яким все складніше домогтися права на захист від дискримінації та права шукати притулку;
- етнічні чистки, політичні переслідування вже давно стали наростаючим трендом у недемократичних країнах.

Наведемо, як приклад, сучасний стан прав людини в Корейській народній демократичній республіці. Неодноразово політична система та суспільний лад КНДР підлягали критиці у сфері дотримання прав людини з боку міжнародної спільноти та правозахисних організацій. Юридично Північна Корея приєдналася до Конвенції про права дитини (1990), Міжнародного пакту про громадянські та

політичні права (1976) та ін., але це майже ніяк не вплинуло на державні методи управління суспільством. Північна Корея залишається однією з найбільш «закритих» держав світу. Так, Спеціально уповноважений представник ООН з прав людини надав вкрай негативний відгук про дотримання прав людини у КНДР у 2018 році: «Фактично, враховуючи всі позитивні тенденції, які світ побачив у минулому році, є особливо прикрим, що реалії захисту прав людини в Північній Кореї ніяк не змінюються й залишаються в дуже поганому стані. Ціла країна – в'язниця» - йдеться у повідомленні дипломата, якому так і не вдалося потрапити до КНДР [3]. Крім того, держдепартамент США повідомив, що з 1996 року в країну повністю закрито доступ міжнародним правозахисним організаціям [4]. У судовій системі та кримінальному законодавстві КНДР права людини також формально захищаються. Конституційно тут закріплено право кожного на справедливий суд, але в основному усі засідання у Північній Кореї є закритими, а обвинуваченим не завжди надається захист адвоката, також існує практика винесення вироку в позасудовому порядку, особливо особам, обвинуваченим у політичних злочинах. Крім того до обвинувачених у політичних злочинах, найчастіше застосовується санкція у вигляді смертної кари. Крім того, у цій країні досить широко застосовуються тортури, існує система концтаборів. Мешканці Північної Кореї змушені платити хабарі, щоб вижити. Про це йдеться у звіті ООН з прав людини, заснованому на інформації від 214 осіб, які втекли з країни в 2017 та 2018 роках. [5]

Важливою глобальною проблемою сьогодення стало те, що зараз найсильніші світові демократії зосередженні лише на своїх внутрішніх проблемах: економічної нерівності, збільшення чисельності мігрантів, тероризм, тим часом як могутні авторитарні держави, як Росія, Китай, КНДР використовують глобальне погіршення стану демократії для посилення репресій власного народу та експорту свого антидемократичного впливу в інші держави.

На сьогодні у світі не існує жодної країни, яка б на всі сто відсотків дотримувалась та захищала права і свободи людей. Порушення можуть відбуватися у одній країні частіше, ніж у іншій, або вони мають негативний вплив на більшу кількість населення, але навіть єдине незначне порушення — це проблема, якої не повинно бути, і яку необхідно вирішити. Індивідуум, чії права порушуються в одній із встановлених демократій, навряд чи почуває себе комфортніше від того, що, взагалі-то, його країна має «кращу» репутацію щодо ситуації з правами людини, ніж інші країни світу.

Повертаючись до України слід зауважити, що наша держава вісім років тому втратила статус «вільної». Проте боротьба з масштабними викликами сьогодення (військовою агресією Росії, корупцією, бідністю тощо) подекуди відвертає увагу державної влади від рівня дотримання прав і свобод людини в Україні. У 2018 році Управління верховного комісара ООН з прав людини наголошувало на тому, що в Україні випадки порушення прав людини часто залишаються безкарними. Так, за три місяці 2018 року з 16 лютого по 15 травня Моніторингова місія ООН задокументувала 201 випадок порушень та обмежень прав людини, а відповідальність за 68 із цих випадків організація покладає на український уряд, ще 19 – на угруповання «ДНР» та «ЛНР». [6] Найгострішими проблемами України було визнано: жорстоке поводження з людьми, у тому

числі незаконне затримання, відсутність ефективного розслідування порушень прав людини та притягнення до винних відповідальності, порушення прав на свободу думки і свободу слова, прояви дискримінації. Особливої уваги заслуговують більш серйозні та масштабні порушення прав і свобод на лінії зіткнення та на непідконтрольних територіях України та в Криму, такі як зникнення людей, переслідування за політичні, національні, культурні, релігійні погляди, посягання на власність тощо. Слід відзначити, що Росія не надала доступу Моніторинговій місії ООН на територію Криму. Більше того з боку Російської Федерації все більше спостерігається порушення прав жителів Кримського півострова: заборона мирних зібрань, цензура, обмеження свободи думки і слова, незаконні обшуки та арешти, примушування служити в російській армії та ін. [7]

Не оминають Україну й інші проблеми, що є спільними для багатьох країн світу, серед яких:

- 1) порушення прав жінок у сфері сімейних та трудових відносин, а також інші аспекти гендерної дискримінації, прояви домашнього насилля, недотримання прав дитини та погано розвиненні механізми захисту прав дітей;
- 2) порушення прав засобів масової інформації, журналістів; посягання на свободу слова, думки; інформаційні загрози, а саме: масштабне поширення неправдивої інформації, обмеження у доступі до інформації, інтернет-загрози;
- 3) поширення різних форм нетерпимості (расової, релігійної, національної тощо);
- 4) бідність, низький рівень життя, недосконалість системи соціального захисту;
- 5) екологічні загрози: зміна клімату, забруднення води та повітря тощо.

Висновки. Для ефективного подолання цих викликів Україні необхідно створити такі умови, за яких держава зможе забезпечити ефективні механізми реалізації, гарантування та захисту прав і свобод. На нашу думку, ключовими моментами для досягнення позитивного та стійкого ефекту дотримання демократичних принципів може виступати не тільки реформування та удосконалення нормативно-правового регулювання гарантій прав людини, але й подолання інших системних проблем більш (правового нігілізму, низького рівня правосвідомості та правової культури, суспільного розшарування тощо). Таким чином, проблема дотримання міжнародних стандартів прав і свобод людини і громадянина є на сьогодні доволі поширеною та багатогранною. Україні необхідно подолати ще багато викликів на шляху утвердження сталої демократії та верховенства прав людини.

Література:

1. Freedom House: демократія продовжує свій «відступ» / Т.Савчук // Радіо свобода, 5 лютого 2019. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29750546.html>

2. Звіт Freedom House «Freedom and the Media: A Downward Spiral». // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://freedomhouse.org/report/freedom-media/freedom-media-2019>
3. Уповноважений ООН із прав людини назвав Північну Корею в'язницею // Укрінформ // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2617491-upovnovazeni-j-oon-iz-prav-ludini-nazvav-pivnicnu-koreu-vazniceu.html>
4. Korea, Democratic People’s Republic of. Country Reports on Human Rights Practices. Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.state.gov/state-gov-website-modernization/>
5. Позбавлення засобів для існування - корупція - репресії, - звіт ООН описує життя в КНДР // Голос Америки, 28 травня 2019.- [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ukrainian.voanews.com/a/zvit-oon-pro-koreju/4935968.html>
6. Насильство, посягання на свободу слова, примусове виселення та інші порушення прав людини в Україні – звіт ООН // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29306475.html>
7. ООН оприлюднила першу доповідь генсекретаря Гутерріша про порушення прав людини у Криму // «Голос Америки», 04 вересня 2019 р. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ukrainian.voanews.com/a/news-oon-dopovid-po-krimu/5069545.html>